

СЛОВА-“ПАЗАРАТ” НУ Ё ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІХ ТВОРАХ У. КАРАТКЕВІЧА

Вялічка Яна Вадзімаўна

аспірант кафедры агульнага і славянскага мовазнаўства ўстановы адукацыі
“Магілёўскі дзяржаўны ўніверсітэт імя А.А. Куляшова”
(г. Магілёў, Беларусь)

У літаратурна-мастацкіх творах У. Караткевіча слова-“паразіт” ну з’яўляецца найбольш ужывальным з дэсемантызаваных элементаў. У стылізаваным гутарковым маўленні слова-“паразіт” ну ўдзельнічае ў розных тыпах рэплік як самастойна, так і ў складзе спалучэнняў. Такое ўжыванне глумачыцца рознай інтанацыяй камунікантаў і звязанымі з ёй рознымі значэннямі слова-“паразіта” (узмацненне, захапленне, незадаволенасць і інш.).

1. Слова-“паразіт” ну ў самастойным ужыванні:

– Таму што ад бандзюкоў паходзім, міл-свет Юрый Аляксандравіч...
У цараванне, здаецца, цара-цяляці Горад Магілёў аддаўся ва ўладу баганос-
нага маскоўскага вайнства. Заўважце, сам. Ну, на знак удзячнасці жыхароў
уганорылі трымаць гарнізон коштам самога ж вялікага града. І сталі тут
нашы лабідуды думу думаці. “Гэта каб яшчэ батагамі, дык згода была
б – усё жыццё з-пад батагоў не вылазім. А грошыкі – тут ужо не. Дудкі”
(У. Караткевіч. Нельга забыць).

У прыведзеным прыкладзе слова-“паразіт” ну з’яўляецца элементам, які звязвае часткі рэплікі. Ён дапамагае персанажу працягнуць сваё маўленне.

2. Слова-“паразіт” ну ў складзе ўстойлівых спалучэнняў:

– Сёння раницай я зусім была вырашыла не бачыць вас... І вось... не магу...
– Вам нельга ад мяне.
– Ну вось бачыце... Я ж з вамі... (У. Караткевіч. Нельга забыць).

Слова-“паразіт” ну выкарыстаны ў спалучэнні ну вось бачыце. Дадзеная адзінка ў прыведзеным кантэксце дазваляе падвесці вынік, абагульненне ска-
занаму.

3. Слова-“паразіт” ну ў рэпліках-стымулях.

а) пабуджае да адказу:

Я паімчаў да хаты Шчарбянка так, як не бегаў ніколі ў жыцці. Мне па-
шанцавала. Ён сядзеў на вышках пуні і ладзіў клетку для трусой. Поруч сядзеў
Валька.

– Ну – спытаў я, – што гэта вы там нарабілі? Чаму Пашкі няма? Забілі Пашку? Адказвайце! Гады печанья (У. Караткевіч. Лясная гісторыя).

Акрамя таго, што слова-“паразіт” ну характарызуе эмацыйны стан персанажа (узрушанасць, незадаволенасць, злосць), яно яшчэ прымушае вінаватых адказваць за свае ўчынкі:

б) пабуджае да дзеяння:

Нельга было чакаць, пакуль нага запухне і пасінее, а да бліжэйшай бальніцы было трыццаць вёрст, і Валька, той самы ціхі, ласкавы Валька, што больш за ўсё любіў слухаць казкі, як маленькі, – раптам сеў на зямлю, уціснуў нагу пад каленам паміж стваламі бярозкі-дваяшкі і амаль прасіпеў мне.

– Ну (У. Караткевіч. Лясная гісторыя).

З дапамогай слова-“паразіта” ну персанаж літаратурна-мастацкага твора дае згоду на аперацыю і абуджае да дзеяння таварыша.

4. Слова-“паразіт” ну ў рэпліках-рэакцыях падтрымлівае маўленчы кантакт:

– Гэта не фанатызм, гэта – звычайная абмежаванасць і жывёльная тупасць. У гэтых маіх імшарах патрыятызм і нянавісць да нас пакуль што з’явіцца не могуць. Можна, гэта й не ён падпаліў наогул.

Румянцаў раззлаваўся:

– Ну ён ці не ён, патрыятызм гэта ці звычайны бандытызм, а я яго расстраляю. У наступны раз не будзе навадна іншым бадзяца са зброяю ў недазволеных месцах. Шабаш! (У. Караткевіч. Паляшук).

Разглядаемая адзінка не толькі падтрымлівае маўленчы кантакт, але і ілюструе настрой і адносіны камуніканта да пытання, якое абмяркоўваецца.

5. Слова-“паразіт” ну ў якасці асобных рэплік-адказаў. У дадзеных выпадках ну ўжываецца самастойна, адлюстроўваючы эмацыйную рэакцыю камуніканта, выкліканую стаўленнем да сітуацыі або да суб’ядніка:

Голас быў такі, што ён сеў, хаця і ведаў: дарэмна.

– Яны прайшлі, праўда ж? – спытала яна.

– Ну (У. Караткевіч. Барвяны шчыт).

Слова-“паразіт” ну з’яўляецца пацвярджэннем сказанаму.

Паколькі кантактаўсталявальная функцыя слова-“паразіта” ну можа быць вызначана як удзел у стварэнні маўленчых актаў, неабходна звярнуць увагу на тое, што ў рэпліках яго можа ўяўляць з сябе розныя маўленчыя акты. Напрыклад:

– інфармацыйны маўленчы акт:

– Ведаю. Широкая сухая лагчына.

– Ну вось. А там лагчына шырынёю ў тры Іхархары. Толькі не сухая, а поўная вады. І вада гэтая не стаіць. Яна плыве, грукоча, цурчыць або проста і плаўна рухаецца наперад. Удзень на ёй гуляе сонца. Уначы ў ёй адбіваюцца зоры (У. Караткевіч. Сіняя-сіняя).

З дапамогай спалучэння *ну вась* персанаж літаратурна-мастацкага твора згаджаецца са сказаным раней і пачынае сваё маўленне:

– **верыфікацыйны маўленчы акт:**

– *Вы куды? – ціха спытаў ён.*

– *У Карпілавічы, – неахвотна адказала яна, – ды вась спазняюся.*

– *Ну так, – сказаў Юрка, – сёння ж вялікдзень. Не дапывеце раней, чым за суткі* (У. Караткевіч. Блакіт і золата дня).

Слова-“паразіт” *ну ўжываецца ў* спалучэнні *ну так*, якое адлюстроўвае згоду персанажа са сказаным, а таксама пацвярджэнне і ўдакладненне прыведзенай інфармацыі:

– **запытальны маўленчы акт:**

– *Ён даводзіць... ён даводзіць, што... добра. І вась у канцы... Мы не паглядзелі ў канцы. Тут надпіс: “Дазволена цензураю”.*

– *Ну і што? – з неўразуменнем спытаў Вольке.*

– *А тое, што гэта наша... прабачце, ваша кніга, якая выпадкова трапіла за мяжу і прыйшла ў гэтым корабле назад* (У. Караткевіч. Кніганошы).

Спалучэнне *ну і што* не толькі ілюструе запытальны маўленчы акт, аднак і дае ўяўленне аб стаўленні персанажа да сітуацыі, а менавіта яго абьякаваецца:

– **пабуджальны маўленчы акт:**

– *Ну, – парушыў цішыню дырэктар, – раскажы ты нам, Андрэй, як гэта ты дайшоў да жыцця такога?*

– *Да якога жыцця? – спакойна сказаў Андрэй. – Нічога, здаецца, не адбылося. Сказаў тое, што думаў* (У. Караткевіч. Нельга забыць).

Слова-“паразіт” *ну ў* працытаваным прыкладзе можна разглядаць як штуршок да пачатку маўлення суб’ядніка:

– **экспрэсіўны маўленчы акт:**

Вольке і салдаты рушылі на яго. Але ён зрабіў некалькі крокаў, быццам разбягаючыся, і спыніўся над самым урвішчам. Ногі не слухаліся.

І тады ён, быццам прымушаючы сябе, голасна сказаў:

– *Ну!!!*

Вялікія, расплясканыя ступакі яго яшчэ стаялі на зямлі, а цела ўжо хілілася і хілілася...

А потым сарвалася ўніз (У. Караткевіч. Кніганошы).

У. разглядаемым кантэксце эмацыйна-напружаным *ну* персанаж літаратурна-мастацкага твора падводзіць рысу пад сваім жыццём і здзяйсненя самагубства.

Назіранне над ужываннем слова-“паразіта” *ну* паказвае, што ў літаратурна-мастацкіх творах У. Караткевіча разглядаемая адзінка сустракаецца вельмі часта. Варта заўважыць, што ў караткевічаўскім стылізаваным гутарковым маўленні *ну* выкарыстоўваецца і як самастойнае слова, і як састаўная

частка спалучэнняў. Асноўнай функцыяй слова-“паразіта” *ну* з’яўляецца кантактаўсталявальная. У рэпліках-стымулах *ну* выконвае функцыю пабуджэння – да адказу і да дзеяння. У рэпліках-рэакцыях слова-“паразіт” *ну* падтрымлівае маўленчы кантакт: у пачатку рэплікі, у якасці асобных рэплік-адказаў.

Электронный архив библиотеки МГУ имени А.А. Кулешова